

GÁL Gyula¹:

Flachbarth Ernő emlékezete

A második világháború utáni rendezésben a nemzetközi kisebbségi jog feleslegesnek tűnt az általános emberi jogokat biztosítani kívánó szerződésekkel és nyilatkozatokkal szemben. Mi több, nálunk évtizedekig szinte nem volt kívánatos e témához nyúlni.

Ma, világszerte ható keserű tapasztalatok nyomán a kisebbségi jog mint a nemzetközi politika és nemzetközi jog kérdése reneszánszát éli. Egykori professzorára, e jogterület legkiválóbb magyar művelőjére soha sem késő elégtételül emlékeztetni a tanítvány jó szívvel vállalt feladata.

I.

Flachbarth Ernő felvidéki volt. 1896. március 3-án Gölnicbányán született. Abban a korban, amikor „német szóra” a Szepességbe küldték az alföldi cseregyereket. Zipser ősei évszázadokon át éltek itt a magyar királytól (V. István) kapott privilégium élvezetében a *Sachsenspiegel*ből eredő joguk (*Zipser Willkühr*) szerint. Különállásuk a magukkal hozott erényeket őrizte meg a Regnum javára, amely az intelmek szerint „gyenge és törékeny, ha egy nyelvű és egy-erkölcsű”. A magyarországi németiség e leghűségesebb törzsét, amelyből a magyar tudomány és kultúra számos jeles képviselője származott, az újkori nacionalizmus sem állította szembe hazájával. A Magyarország nemzetiségeinek történetéről írt könyvében Flachbarth Ernő elégtelével állapítja meg, hogy a magyarországi németek többsége a veszett háború utáni kataklizmában is lojális maradt a magyar államhoz. „1918. november 4-én Késmárkon tartott gyűlésükön — írja — a szepességi németek kinyilvánították, hogy hűek maradnak Magyarországhoz, és továbbra is hozzá kívánnak tartozni.”² Határozatuk szerint „a Szepesség német lakosai mindig magyaroknak érezték magukat, és soha nem tapasztaltak mellőzést, hátrányt vagy megalázást német származásuk miatt”, míg az erdélyi szászok 1919. január 8-i medgyesi határozatukban a Romániával való egyesülésre szavaztak. Bár szülőföldjét elszakították, a fiatal jogász ebben a szellemben maradt hű hazájához. 1922-ben a felvidéki magyar pártok prágai titkára lett, egyben a Prágai Magyar Hírlap első felelős szerkesztője. A csehszlovákiai nemzetiségek helyzetével és külpolitikai kérdésekkel foglalkozó elemzései a felvidéki magyarok körében ismertté és elismertté tették. 1925 és 1929 között a felvidéki magyar pártok központi irodájának igazgatója. 1922-től a Csehszlovákiai Magyar Népszövetségi Liga ügyvezető alelnöke. Ebben a minőségében Szüllő Gézával együtt a népszövetségi ligák

¹ Egyetemi docens. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest.

² *A History of Hungary's Nationalities*. Budapest 1944. 109. o.

kongresszusain és a genfi kisebbségi kongresszusokon képviselte a felvidéki magyarságot. Mindezért a csehszlovák hatóságok részéről állandó zaklatást kellett elszenvednie, végül ezek elől Magyarországra menekült.

Egy életrajzi lexikon 1936-ban publicistának nevezi. Valóban az volt a szó legnemesebb értelmében. Irodalmi tevékenysége továbbra is a magyar kisebbségek ügyét és a kisebbségi jog tudományos művelését szolgálta. A Danubian Review (Donaukurier) felelős szerkesztője, a Felvidéki Tudományos Társaság Budapesten főtájkára volt. Előadásokat tartott itthon és külföldön, így a heidelbergi egyetemen 1934-ben „Magyarország és a Dunavölgy problémái” címmel.

Rendkívüli akarateréje és munkabírása tette lehetővé, hogy mindezen tevékenysége mellett megírja főművét a nemzetközi kisebbségi jog rendszeréről.³ Ez a kora nemzetközi irodalmában egyedülálló szintézis lett habilitációs munkája. A magántanári címet 1939-ben nyerte el, és ugyanebben az évben nevezték ki egyetemi tanárrá a debreceni Tisza István Tudományegyetem jogbölcseleti és nemzetközi jogi tanszékére. Itt tíz éven át működött, átélve a háborús évek, majd az azt követő viharos évek megpróbáltatásait. A jogi kar 1949-ben „átmenetileg megszüntette tevékenységét”. Ezzel Flachbarth Ernő életének új, sajnos rövid utolsó szakasza kezdődött. 1949. június 16-ával a Pécsi Egyetem Nemzetközi Jogi Tanszékére nevezték ki, amelyet 58 éves korában, 1954. december 12-én bekövetkezett korai haláláig vezetett.

II.

Flachbarth Ernő minden írását a tudományos munka etikai normáinak tisztelete, a tartalom és forma nagyfokú igényessége jellemezte. Módszerét a System előszavában így határozta meg: „híven minden tudományos kutatás őseredeti értelméhez, amellyel a legnagyobb tekintélyek eredményeinek kritikátlan átvétele sem fér össze, szerző gyakran volt kénytelen számos kiváló jogász, a Népszövetség Jogi Bizottsága vagy akár az Állandó Nemzetközi Bíróság eltérő véleményével is vitába szállni... tekintettel a világháború után a pozitivisták iskolával szemben felmerült, szerfelett jogosult kritikára, szerző hangsúlyozza, hogy bár művének jogdogmatikai részében, ahol a pozitív jog ábrázolása másként nem lehetséges, a pozitívizmus módszerével dolgozott,... távol áll tőle, hogy a pozitivisták elmélet követője volna. Sokkal inkább meg van győződve arról, hogy a jogtudomány azt a magas rangot, amelyet még a XVIII. században, a természetjog tanának korszakában élvezett, csak úgy szerezheti vissza, ha nem elégszik meg a jogalkotó tolmácsának szerepével, hanem ezen felül azt a célt tűzi ki, hogy a jogrendet az erkölcsi normákhoz, a társadalom igényeihez és a népek jogérzetéhez igazítsa.”

E kettős célkitűzés nyomán követhető azokban a tanulmányokban, amelyeket Flachbarth Ernő 1932 és 1936 között, csehszlovákiai tevékenysége folyamán írt. A kisebbségi sorsra jutott felvidéki magyarok és más nemzetiségek jogaival foglalkozó írásai többnyire hazai folyóiratokban, a Magyar Kisebbségben és a Magyar Szemlében jelentek meg.⁴

Tudományos munkásságának ebből a korszakából két olyan tanulmányt kell kiemelnünk, amely a magyarság sorskérdéseinek jogi megítélésével kapcsolatos felfogását tükrözi.

³ *System des internationalen Minderheitenrechtes*. (Veröffentlichung des Instituts für Minderheitenrecht an der Budapester Kgl. Ungarischen Péter Pázmány Universität) Budapest 1937. 1-475. o.

⁴ *Az utódállamok kisebbségeinek együttműködése – A csehszlovákiai választások eredménye számokban – A csehszlovák nyelvrendelet kritikai ismertetése – Az új szlovénországi bírósági beosztás és a kisebbségek jogai – A csehszlovákiai magyarság küzdelme a belső fronton az utóbbi öt évben – A prágai közigazgatási bíróság két nyelvjogi döntése – A csehszlovákiai magyarok és németek viszonya – A magyarság politikai élete a cseh uralom alatt – Ruszinszékó autonómiája a nemzetközi és a csehszlovák alkotmányjog szempontjából.*

A területi revízió jogi alapjairól 1933-ban megjelent munkájában elveti azt a felfogást, hogy a trianoni szerződés bármely rendelkezése a *clausula rebus sic stantibus* elvére hivatkozva felmondható volna. Azt az uralkodó nézetet — írja —, hogy olyan szerződések, amelyeket valamely tényleges állapotra tekintettel és fennmaradásának feltételezésével kötöttek, egyoldalúan felmondhatók, ha ez az állapot lényegesen megváltozott, nem tudja osztani, mert a *clausula rebus sic stantibus* ellenkezik a *pacta sunt servanda* elvével. A revízió lehetőségét reálisan a Nemzetek Szövetségének Egyezségokmánya biztosítja, amely kimondja, hogy a Közgyűlés időnként felhívhatja tagjait olyan nemzetközi állapotok újabb megvizsgálására, amelyek fennmaradása a világbékét veszélyeztethetné. „Nem fegyverrel, hanem a nemzetközi jog törvénykönyvével a kezünkben akarjuk a rajtunk esett igazságtalanságot jóvátétetni és helyünket a nap alatt biztosítani — írja. — A szétszakított magyarság az Egyezségokmány 19. cikkében találta meg a horgonyt, melyen feltámadásának hitét és reményét megrögzítheti.” Ez az az út, amelyen az emberiségnek haladni kell, ha azt kívánja, hogy igazságtalan szerződések és lehetetlen határok háború nélkül, a „*civitas maxima*”, az emberiség közös szervezete útján megváltoztathatók legyenek.⁵

A tudós nemzetközi jogász reményeit a történelem sajnos nem igazolta. Az emberiség nem ezen az úton haladt, és két rövidlátó békerendezés tragikus következményeit — úgy tűnik — a nemzetközi jog eszközei ma is gyengék elhárítani.

Másik ilyen műve az *Individualista és kollektivistá irányzatok a nemzetközi kisebbségi jogban*.⁶ A nemzet és nemzeti kisebbség fogalmáról adott meghatározása, amely egész gondolatrendszerének alapja, személyes vallomással ér fel. A minoritások, de különösen a nemzeti kisebbségek fogalmának lényege tagjainak az a közös érzése, az a közösségi öntudatuk, hogy a többségtől különböző kollektivitást, öncélú személyiséget alkotnak (*vouloir vivre collectif*). „Nemzetiségen nem azt értem — írja —, hogy egy államban csak az etnikailag és nyelvileg azonos embereket egyesítsék, hanem mindazokat, akik az illető nemzethez öntudatosan tartoznak. A nemzeti hovatartozandóságot pedig csak a szubjektív elmélet alapján lehet meghatározni. Mindenki ahhoz a nemzethez tartozik, amelynek tagjául érzi és vallja magát.” Ebből pedig szerinte az következik, hogy vitás esetekben csak népszavazás útján lehet megállapítani valamely nemzet államának határait. „A közép-európai, Duna-völgyi bármilyen határmegvonással mindig maradnak kisebbségek. E probléma fájdalmas valósága különösen miránk, magyarokra nézve fokozott mértékben áll fenn, mert közülünk csaknem minden harmadik magyar kisebbségi sorsban kénytelen élni. A kisebbségi kérdés időszerűségét nem fogja elveszteni mindaddig, amíg azokat a bevált módszereket, amelyekkel a vallási kérdést megoldani sikerült, nevezetesen az autonómia módszerét a nemzetiségi kisebbségek problémájára nem alkalmazzák.”

A nemzetiség szubjektív felfogása — amit Renan klasszikussá vált mondásával szokás jellemezni: „a nemzetiség naponként tartott népszavazás” — Flachbarth Ernő minden kisebbségi jogi munkájának alaptétele. A Magyarország nemzetiségeinek történetéről írt már idézett művében a szubjektív nemzetfogalom helyességét az 1941. február 1-i népszámlálás adataival látja igazoltnak. Ez alkalommal ugyanis az állampolgároknak módjuk volt anyanyelvüknek vallani azt a nyelvet, amit magukénak tekintenek, legjobban és legszívesebben beszélnek. Ugyanakkor nyelvi hovatartozásuk megtagadása nélkül arról is nyilatkozhattak, hogy melyik nemzetiséghez tartozónak érzik magukat. Így félmillióval többen vallották magukat magyar nemzetiségűnek, mint a magyar anyanyelvűek száma volt. Külön kiemeli a németek adatait. Mint látható elégtétellel megjegyzi: a német *völkisch* mozgalom csúcspontján 187 000

⁵ *A területi revízió jogi alapjai*. Kiadja az Erdélyi Férfiak Egyesülete. Budapest 1933. 5., 14. és 19. o.

⁶ A Debreceni m. kir. Tisza István Tudományegyetem 1936/37. évkönyve. Klny. 16. és 28. o.

német anyanyelvű polgár, a hazai németiség 25,9%-a nyilatkozott a magyar nemzetiség mellett. Ez a statisztika és az a történelmi tény, hogy Magyarországon a nem magyar anyanyelvű lakosság jelentős része politikailag a magyarokkal azonosítja magát, ismét megerősíti azt az elméletet, hogy nyelv és nemzetiség nem azonos.

Tisza István gróf nemzetiségi politikájáról írt tanulmányában⁷ ugyanezt emeli ki. Tisza is a politikai, nem pedig az etnikai, nyelvi értelemben vett nemzet alapján állt. Nemzetfogalma a nyugat-európai nemzetfogalom egy válfaja: az egységes magyar nemzetet mindazok alkotják, akik magukat a magyar Szent Korona tagjának érzik. A nem magyar anyanyelvű polgár is a magyar politikai nemzethez tartozik, ha ez az érzés tölti el.

Flachbarth Ernő tudományos munkássága a területi változások után is nyomon követte a magyar kisebbségek sorsát, amelyek idegen uralom alatt maradtak. A Külügyi Szemle, az Ungarische Jahrbücher, a Nouvelle Revue de Hongrie, a Láthatár közölte ezzel foglalkozó tanulmányait.⁸

Bírálta a német protektorátus alatt létesült szlovák állam 1939. évi alkotmánytörvényének a „nemzeti csoportok” jogi helyzetére vonatkozó rendelkezéseit. Így a viszonyosság sajátos törvényi tételezését, mely szerint a nemzetiségi csoportok jogai annyiban érvényesek, amennyiben ugyanilyen jogokat a valóságban az illető népcsoport anyaállamának területén élő szlovák kisebbség is élvez.

Különös figyelmet érdemel az 1940. augusztus 30-i bécsi német-magyar jegyzőkönyvről írt tanulmánya.⁹ Közvetlenül azelőtt, hogy a magyar-román határvitában hozott döntést közölték volna, Csáky külügyminiszter kénytelen volt Ribbentrop külügyminiszterrel egy, a Magyarországi német népcsoportnak különleges jogokat biztosító szerződést (Bécsi Jegyzőkönyv) aláírni. Flachbarth Ernő az adott helyzetben nem kis bátorsággal mutat rá a jegyzőkönyv egyoldalúságára. Arra, hogy itt csak az egyik fél vállal kötelezettségeket a másik nemzetisége javára, minden viszonyosság nélkül. A tanulmány kétségbe vonja a *Volksgruppe* mint közösség privilegizált jogállását, mivel a jegyzőkönyvben nem a népcsoport, hanem az ahhoz tartozó individuumok (Angehörige der Volksgruppe) jogairól van szó. Ahhoz a tételhez, hogy a népi németeknek joguk van kulturálisan a nagy német anyaországgal szabadon érintkezni, Flachbarth Ernő nem habozik kimondani, hogy a *politikai érintkezés korlátozásának* a magyar állam részéről nincs nemzetközi jogi akadály.

Főműve *A nemzetközi kisebbségi jog rendszere*, amely 1937-ben a Pázmány Péter Tudományegyetem Kisebbségjogi Intézetének kiadványaként német nyelven *System des internationalen Minderheitenrechtes* címmel jelent meg. A hatalmas mű előszava személyes sorsára utal: „Abban a felőrlő harcban, amelyet szerző több mint egy évtizeden át folytatott a megkérdésük nélkül, akaratuk ellenére a csehszlovák köztársaságba bekebelezett magyar kisebbség jogaiért ezen ország határain belül és azon kívül, bőven volt alkalma a nemzetiségi politika és kisebbségjog kérdéseivel mind gyakorlati, mind elméleti síkon foglalkozni. Amikor életének számára oly fontos e szakasza után korábbi tevékenységi területét és a szeretett szülőföldet elhagyni kényszerült, a tudományban keresett és részben talált kárpótlást és feledést.” Bevezető méltatást gróf Bethlen István írt a műhöz. Joggal állapította meg, hogy a kisebbségi jog könyvtárra menő irodalmában e jogterület a System-hez hasonló minden részletre kiterjedő feldolgozása korábban nem jelent meg. Ő maga előszavában mintegy elhárítja az elismerést, amikor azt írja: „szerző mint magyar ember büszke arra, hogy magyar

⁷ Láthatár 1944. 1. sz. 28-29. o.

⁸ *A második csehszlovák köztársaság nemzetiségi problémáiról – Magyarország 1938/39. évi területgyarapodásáról – Az új szlovák-magyar határ kérdéseiről – A nemzeti kisebbségi jog legújabb fejlődéséről.*

⁹ Kisebbségi Körlevél 1943. 3. sz. 131-155. o.

tudós, Balogh Artúr volt az, aki „Der internationale Schutz der Minderheiten” (München 1928.) című művében a kisebbségjog tudományának szilárd vázát megépítette, amit a további kutatómunkának csak tovább kellett építenie.”

A művet két kötetre tervezte, úgy, hogy a kisebbségi jog történetének és a hatályos nemzetközi kisebbségi jognak feldolgozása után egy második kötet a jogpolitikai, de lege ferenda kérdésekkel fog foglalkozni. Utóbbira már nem került sor. A System azonban mint ma már szinte egészében jogtörténeti anyag indíttatást, megfontolandó modelleket szolgáltathat a mai nemzetközi jogalkotás számára.

Az egyéni, kollektív és autonóm jogokat a legyőzött államokkal kötött békeszerződések kisebbségjogi rendelkezései, a Szövetséges és Társult Főhatalmak Lengyelországgal, Csehszlovákiával, Jugoszláviával és Görögországgal kötött úgynevezett kisebbségi szerződésai, valamint ezek bármelyikére vonatkozó bilaterális nemzetközi szerződések elemzésével tárgyalja. A jogok és kötelesek szabályozását anyagi, a biztosítékokra vonatkozó normákat alaki kisebbségi jognak tekinti.

A mű, bár inkább jogtörténeti jelentőségű, a mának is szól. Aki azt állítja, hogy a kisebbségi kérdés megoldása autonómia útján merőben új dolog és ellenkezik az európai gyakorlattal, Flachbarth Ernő művében részletes bemutatását találja mindazoknak az autonómiáknak, amelyek – a Népszövetség védelme alatt vagy anélkül – a két háború közt éltek és részben ma is élnek. A második világháború utáni békeszerződések, amelyeket a Szövetséges és Társult Főhatalmak Olaszországgal, Finnországgal, Romániával, Bulgáriával és Magyarországgal kötöttek, az emberi jogok és alapvető szabadságok biztosítására kötelezték ezeket az államokat faji, nemi, nyelvi és vallás-különbség nélkül. Kisebbségi rendelkezéseket nem tartalmaznak és az első világháború utániakhoz hasonló kisebbségi szerződések sem létesültek. A magyar kormány kezdeményezte ilyen szerződések létrehozását az ENSZ Biztonsági Tanácsa állandó tagjai, azaz az öt nagy hatalom és a Duna-medence államai között. A tervezetet a külügyminiszter megbízásából Flachbarth Ernő dolgozta ki.¹⁰ A szerződés az igen széles körben meghatározott kisebbségi jogokat az ENSZ védelme alá helyezte volna oly módon, hogy azok megsértésére bármely tagállam felhívhatja a Biztonsági Tanács vagy a Gazdasági és Társadalmi Tanács figyelmét. Az esetleges vita nemzetközi jogi vitának tekintendő, amit a Nemzetközi Bíróság elé lehet terjeszteni. A szerződés egyébként a szubjektív elméletnek megfelelően a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait biztosította volna oly módon, hogy valamely nemzetiséghez azok tartoznak, akik magukat ahhoz tartozónak vallják.

A tervezetet a magyar delegáció 1946. augusztus 30-án kelt jegyzékével nyújtotta át a békekonferencia főtitkárának, hangsúlyozva, hogy bármi is legyen a konferencia döntése a határokról, nagy valószínűséggel magyarok százazrei maradnak idegen szuverenitás alatt, ezért szükséges egy megfelelő kisebbségjogi szerződés létrehozása.

A tervezet vita tárgya sem lett, ami a nemzeti kisebbségekkel szemben érzéketlen, sőt ellenséges légkörben nem volt meglepő. Mi is lett volna a Beneš-dekrétummal, kétszáz ezer magyar békeszerződésben foglalt kényszer-kitelepítését célzó csehszlovák követeléssel szemben olyan tételeknek, amelyeket Flachbarth Ernő így fogalmazott: „egy állampolgár sem fosztható meg saját állampolgárságától a kisebbségek valamelyikéhez tartozása miatt” vagy „kiutasítások s bármely kényszer-helyváltoztatások akár belföldön is, emberteleneknek tekintetnek és nem hajthatók végre.”?

Flachbarth Ernő a békedelegáció tagja volt. 1946. július 24-én kellett volna Párizsba utaznia. Megbízását utolsó pillanatban táviratilag vonták vissza. Úgy hírelt, csehszlovák rosszallás miatt

¹⁰ *La Hongrie et la Conférence de Paris. Tome 1er. Les Rapports internationaux de la Hongrie avant la Conférence de Paris.* Budapest 1947. 143-171. o.

— aminek okmányszerű bizonyítékát nem láttam, de tanúja voltam az ő örömeinek afölött, hogy mint mondotta, nem lesz kénytelen egy reménytelen helyzetben részt venni egy második Trianon létrejöttében.

Egyoldalú képet rajzolnánk Flachbarth Ernő, a tudós életművéről, ha csupán a nemzetközi kisebbségi jog kiváló művelőjeként méltatnánk. Debreceni működése a világháború éveire esett. A hadviselés embertelen módszereinek nemzetközi jogi megítélése élénken foglalkoztatta. Ennek eredménye volt az a nagyszabású tanulmány, amelyet a *hadifoglyok nemzetközi jog szerinti büntetőjogi felelősségéről* a Szentpétery Kun Béla Emlékkönyv számára írt. A könyv ugyan csak 1946-ban került nyomdába, ő azonban már a háború alatt írt arról, hogy a fogságba esésük előtt elkövetett háborús bűntettekért a hadifoglyok a genfi egyezményben foglalt eljárási garanciák mellett felelősségre vonhatók. Háborús bűntettek alatt a „nullum crimen sine lege” elvét követve a nemzetközi jogi kötelezettségek folyamánként alkotott büntető jogszabályokba ütköző cselekményeket (delicta juris gentium) értette, amelyek elkövetésük idején a nemzetközi hadijog megsértését képezték.

A nemzetközi jog alapkérdésével, hogy t. i. ezt a normarendszert igazi, tételes jognak lehet-e tekinteni, „*Van-e nemzetközi jog?*” címmel megjelent írásában foglalkozott.¹¹ Somló Bódog nézetéből kiindulva, aki szerint a nemzetközi jog csak konvencionális szabályokból áll, és azért sem jog, mert általában nem követik őket, érveket sorakoztat fel az ellenkezőjére. A nemzetközi jog normái jogszabályok, nem pedig az erkölcs, a konvenció vagy a szokás normái. „A magyar nemzetnek — írja —, amely állami önállóságát csak úgy tudta átmenteni sok viharos századon át, hogy szívósan ragaszkodott sokszor már csak virtuálisan létező közjogához, legkevésbé van oka arra, hogy megtagadja a nemzetközi jog létjogosultságát, amely bár gyenge, de igazi jog.” „Nemzetközi jog ma is van és lesz mindig, amíg legalább két szuverén állam lesz a földön.”

Életútját ismerve joggal tulajdoníthatunk szimbolikus jelentőséget annak, hogy utolsó tanulmányát a népek önrendelkezési jogának szentelte. Olyan elvnek, amelyet legtisztábban az Atlanti Charta (1941. augusztus 12.) fogalmazott meg: aláírói a világ jobb jövőjének felépítését többek között annak az elvnek érvényesítésétől remélték, hogy „semmi olyan területi változást nem kívánnak, amely nem egyezik az érdekelt népek szabadon kifejezett kívánságával.” A chartát utóbb 24 szövetséges állam – köztük a Szovjetunió – erősítette meg. A békerendezésben – az egykori wilsoni elvek sorsára jutva – ez a nemes célkitűzés mégis ugyanúgy elsüllyedt, mint a Prince of Wales csatahajó, amelynek *Roosevelt* és *Churchill* a chartát aláírta.

Tanulmányában, amelyet már halálos betegen egy Péccsett 1955 októberében rendezett MTA nemzetközi jogi szekcióülés számára írt, kifejtette, hogy az államoknak az ENSZ alapokmányából folyó nemzetközi jogi kötelezettsége biztosítani a népek önrendelkezési jogát. Sokak nézetével szemben a világszervezet céljai és elvei között ez nem egyszerű program, hanem a népeket megillető jog. A maga idején bátor álláspontját nyugati szerzőkre hivatkozva is megerősítette.

III.

Flachbarth Ernő életművének jellemzője volt a tudományos munkásság és professzori hivatás egységének tudatos vállalása. 1954-ben írja: „tudományos műveim megírásánál mind a tartalomra, mind a formára nagy gondot fordítok és a horatiusi «nonum prematur in annum» intelmet igyekszem — ha nem is szó szerint — követni. A jogászi fogalmazás szabatoságán,

¹¹ Debreceni Szemle 1942. 26-33. o.

sőt csiszoltságán kívül különösen a világos kifejezésmódra törekszem, mely nézetem szerint legkevésbé sem zárja ki az alaposságot. Ennek ellenére nem számítom magamat a tudomány művelőinek «klasszikus» fajtájához, hanem inkább a «romantikusok» közé tartozónak érzem magamat, mivel *tudományos írásaimmal is tanítani szeretnék és az egyetemi előadásoknak tudományos szempontból is nagy jelentőséget tulajdonítok.*”

Egy 1955-ben nem sokkal halála előtt tartott tudományos ülészakot bevezető beszédében kijelentette: „Az állam- és jogtudományi karok nemcsak arra hivatottak, hogy jogi szakembereket képezzenek ki, hanem arra is, hogy az állam- és jogtudományi kutatásoknak gócai legyenek.” Mindez olyan, akkor lábra kapott törekvések ellenében hangzott el, amelyek készek lettek volna a jogi oktatást egyfajta jogtechnikumi képzéssé degradálni.

A nemzetközi jog ezekben az években különösen csábított arra, hogy a tételes ismeretanyag rovására a publicisztika közhelyei teret hódítsanak az oktatásban. Flachbarth Ernő soha sem tett ilyen engedményt. Debrecenben és Pécsen kiadott jegyzetei is ezt tükrözték.

Szóban és írásban egyaránt pedagógus volt, akinek az oktatás szenvedélye, aki mindazt, amit tud, megosztani kívánja a tudni vágyókkal. Professzora, megvallója az általa felismert vagy elismert igazságnak. Egyike azoknak a nagy professzor-egyénségeknél, akik szellemi hagyatékából egy életen át indítást merítettünk, s akiknek mindvégig tanítványai maradunk.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem mások adósságát törlesztve, közel ötven évvel halála után fiatal nemzetközi jogászok tanulmánykötetével adózott Flachbarth Ernő emlékének.¹²

---

¹² *Emlékkönyv Flachbarth Ernő tiszteletére.* szerk. Szabó Marcel. Budapest 2002. 1-223. o.